

ILIR SHAQIRI

ITH

BOTIMET TOENA

ILIR SHAQIRI

ITH

BOTIMET TOENA

Tiranë, 2019

Botuese: Irena Toçi

Recensues: Prof. Zef Kakoca

Redaktor: Mr.sc. Arben Veselaj

Korrektore letrare: Aurora Kenga

Ballina: Dr. Zeni Ballazhi

ISBN 978-9928-277-64-0

© Autori

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Nuk lejohet shumëfishimi me asnjë lloj mjete apo forme, as me fotokopje, pa lejen me shkrim të mbajtësit të copyright-it.

BOTIMET TOENA

Rr. "M. Gjollësia", K. Postare 1420, Tiranë

Tel.: + 355 4 22 40 116

Email: redaksia@toena.com.al

botimet.toena@gmail.com

www.toena.com.al

*... Poezia është trajnimi i shpirtit, metoda e
përditësuar e lirisë së brendshme që përpiqet ta bëjë
botën të ngjajë me ndjesitë e saj!*

*Diçka në mes të së djeshmes, të sotmes e të
ardhmes.*

PARAFJALË

ILIR SHAQIRI POETI I SHPIRTIT

Nuk është e thjeshtë të flasësh për Ilir Shaqirin si poet dhe as të analizosh poezinë e tij. Pasi po përpiqemi të hyjmë në shpirt dhe të hulumtojmë brendësinë e tij, të ndërtojmë lidhje mes kuptimit dhe botës, në një dimension pa kohë ku vlerat e asaj çfarë është materiale lundrojnë në thellësitë e të paimagjinushmes.

Vepra e Shaqirit është rrëfim, prozë, ese, është e lidhur me hulumtime historike, njohuri letrare, estetike, shkencore, metodologjike, me eksplorime të shumanshme, dhe në të gjithë këtë gjejmë poezinë, pasi ajo buron nga zhvillimi natyror i vargut, degëzohet përmes frazave dhe nënkupton rrënjë në lëvizje, ajo lëvizje rrënjësore e ndërgjegjes që në momentin e parë të shqetëson e turbullon dhe më pas ti e tejkalon dhe të ndriçon.

Poetika e Ilir Shaqirit është *trajnimi i shpirtit*, dhe shpirti është i paprekshëm, i pacenueshëm, i pashpjegueshëm në pjekurinë e tij.

Illir Shaqiri, kantautor, shkrimtar, romancier është në thelb një poet. Në gjithësinë e tij. Në jetë dhe në art.

Përmes kësaj vepre, me titull sugestionues “ITH”, i shtyrë nga një “zjarrmi dashurie” të pafrenueshme, ashtu si vetë ai e përkufizon atë çfarë rrjedh në dejtë e tij, na dhuron një lirikë me fjalë shumëngjyrëshe, që lulëzojnë dhe kthehen në burime tregimesh, lumenj kujtimesh, puhiza verore, flutura të jetës në sekondën që merr arratinë dhe gdhendet në përjetësi në shkëmbin e ekzistencës njerëzore.

*Si puhizë verore
mbi krahët e një fluturë
situr përvetohet
etshëm dashuria,
përpushëm ngjyroset
me ata sytë e tua,
hojëz lirikë latore
e venave të mia!*

Poeti bëhet hulumtues i shpirtit, mbledhës i kujtimeve dhe nisat në kërkim të ndjesive në vendet më të paimagjinueshme, si një Uliks i palodhur, por që nuk e humbet asnjëherë busullën e shtëpisë, udhëton nëpër botë, përthith emocione dhe kthehet po aty nga ku është

nisur, si një dallëndyshe që nuk e harron kurrë folenë e saj. Por ju do të pyesni, çfarë mbledh ai? I mbyllur në heshtjen e një cigareje që nuk mbaron, ndërsa ndan sekonda mendimesh dhe tinguj; mbush kanistrën e mendjes me pjesëza, me copëza të vogla jete, për të ndërtuar mozaikun e ekzistencës; mbush shpirtin dhe e ndan me të tjerët, nga mikrokozmosi i tij identitar deri në bashkësinë ku jeton, e më tej në ingranazhet herë të kënaqshme, herë festive e herë të dhimbshme të shoqërisë.

Harmonia e qenies kthehet në këngë, ritëm, melodi, lirikë, elemente, që autori i përngjit bukur duke i dhënë idesë një trup, mendimit - strukturë, ndjenjës - formë.

Në këtë fazë shndërrimi poeti nuk ka nevojë për formula apo disiplina shkencore, ai përdor në mënyrë spontane predispozicionin e tij natyror, atë aftësi që Zoti i ka dhuruar, si një e rënë shpatullave, lavdi që kthehet në përkëdhelje shpirtërore dhe bukuri njerëzore.

Në këtë dimension duhet të lexojmë dhe të çkodifikojmë artin poetik të Ilir Shaqirit, kompleks, heterogjen, shumëformësh, në ndjenja, në dashuri, në angazhimin shoqëror, në pjesëmarrjen aktive në komunitetin përkatës, në

pasionin për shqiptarinë globale, në adhurimin e pafund për popullsinë antike arbëreshe, në përvojat e jetuara, në sakrificat e një populli të lexueshme në lëkurën e tij, në heroizmin e njerëzve të thjeshtë luftëtarë të paepur për liri dhe të fortë si malet dardane, në këngët universale që ngritin moralin njerëzor dhe bëhen barriera të forta kundër prepotencës dhe barbarizmave.

I gjithë ky art është poezi e zemrës që lind nga zemra dhe i gjithë ... *universi flet me gjuhën e zemrës...*, i ndërgjegjshëm se... *mekanizmi i kohës nuk është ritmi i mendjes...*, poezi e një mendjeje të ndritur dhe të dashuruar me jetën, që përballon pa u dorëzuar kurrë, me durim, shpresë dhe fitore të një populli të martirizuar nga historia dhe lufta në të cilën... *njerëzit kishin harruar të qajnë, por jo edhe të këndojnë...*, poezia e vetëdijshmërisë që... *liria nuk bëhet me një gisht...*, e hapave të vështirë dhe e fitoreve guximtare.

Ilir Shaqiri është poet i dashurisë, i asaj ndjenje që zhvendos, ripërtërin idetë, që niset dhe kthehet, që ndërton e bashkon në gjallërinë e përqafimit.

*... Ngado shkoj...,
prapë kthehem*

*çerdhe ku ndërtojnë
zogjtë për çdo ditë -
fole dashurie
o këngë e shpirtit tim -
qytet që t'pushton
me një përqaqim!...*

Në harmoni të plotë me tokën dhe njerëzit që e rrethojnë, Ilir Shaqiri nuk ngjitet kurrë mbi një pedestal për të përshkruar botën, por zhytet në të, e jeton atë plotësisht dhe i jep ngjyra, duke u kthyer kështu në poetin e forcës, në atë mburojë që i tejkalon pengesat e dorëzimit, i vetëdijshëm që mëkati më i madh i njeriut është harrimi. Rrëfimi i udhëtimit në Arbëri, mes vëllezërve arbëreshë në Kalabri, sjell dhe përhap aromën e luleve të bajames deradiane si mesazh i një historie mrekullibërëse, i një natyre ripërtëritëse, i një dëshmie paqeje dhe shprese për të gjitha kombet e botës.

Ilir Shaqiri mbjell dhe mbledh nëpër arat më të thata, në fushat dhe malet më të ashpra, në erë, në ujëra, në rrëke, në shushurima e në heshtje. Dhe e gjithë natyra është e pranishme në këngë. Poeti përcjell dashuri dhe zhytet në të. Në poezinë më të famshme dhe më të shkurtër të Ungaretti-t “Mattina” (Mëngjes) poeti thotë

vetëm: *M'illumino d'immenso*. (Ndriçohem me pafundësi.) Domethënë krijimi zhytet te njeriu. Në poezinë e Leopardit “L’infinito” (Pafundësia) në vargjet mbyllëse: *Così tra questa Immensità s’annega il pensier mio: E il naufragar m’è dolce in questo mare*. (Kështu mes këtyre Pafundësive zhytet mendimi im:

Dhe përmbytja më vjen e ëmbël në këtë det), gjejmë njeriun që zhytet në pafundësi. Tek Ilir Shaqiri bashkëjetojnë të dy: pafundësia zhytet në të dhe ai vetë zhytet në pafundësi, noton me fuqi, mbijeton, lufton mes valëve armiqësore, duke e lënë veten të zhvendoset, të zhytet. Dhe kjo nuk është humbje, por pjesëmarrje, ashtu si këndonte kantautori italian Giorgio Gaber: *La libertà non è stare sopra un albero, non è neanche il volo di un moscone. La libertà non è uno spazio libero. Libertà è partecipazione!* (Liria nuk është tek të qëndruarit mbi një pemë, dhe as fluturimi i një mize. Liria nuk është një hapësirë e lirë. Liria është pjesëmarrje!)

Është pikërisht ky “deti i madh” i poetit Ilir Shaqiri, që kthehet në këtë mënyrë në një notar të aftë, kalon nëpër të shkuarën, kalëron të tashmen dhe projekton të ardhmen. Ai e di mirë atë çka thotë, çfarë bën dhe ku do të arrijë, pasi i

mbështetur nga një shoqëri që nuk lodhet kurrë, shpreson në një botë më të mirë, në një jetë më me dinjitet për të varfrit e për të shtypurit, i gjallëruar nga ideale të shëndetshme, të cilat e vënë njeriun në qendër të shoqërisë dhe në arritjen e fitoreve e të lumturisë. Për gjithë këtë Iliri mbetet i ri, revolucionar dhe paqësor. Dhe çdo keqardhje e tij është një arsye për të reflektuar. Çdo kujtim gdhendet në mendje, çdo humbje është një mundësi rifillimi. Të mos harrojmë një element të palëvizshëm, Ilir Shaqiri është një shkëmb i palëkundshëm, pilastër i vlerës etnike iliriane, i krenarisë së përkimit, i krenarisë që nuk fle kurrë, i kujtesës së një populli që nuk zhbëhet kurrë.

Ilir Shaqiri vëzhgon, nxjerr në pah, merr me vete, asimilon dhe rikthehet. Fjalët i bën tinguj dhe tingujt këndojnë, mjeshtëri parësore e një poeti, ku muzika dhe vargjet gërshetohen si aftësitë për të mbajtur kanistra e për të realizuar trupa. Dëgjon natyrën dhe përpunon heshtjet. Poeti nuk ka nevojë për shumë fjalë. Janë jonet komunikuese që jo përherë përkojnë ashtu si duhet me ndjesitë e duhura, me intimitetin; por megjithatë ai ndërhyr me eko të reja në një gjuhë që është në gjallërim të vazhdueshëm, rikuperon dhe riformulon fjalë, nxjerr në pah

klimën e fëmijërisë së hershme, rifiton efekte zanore të një shoqërie në zhvillim e sipër, të shpejtë dhe të pandalshme. Fiton kështu një raport të gjerë të shenjave gjuhësore, të cilat shpeshherë e lartësojnë dhe shpeshherë e mbajnë pezull pa shkaktuar asnjë tjetërsim nga realiteti.

Një poeteshë e madhe ruse, Marina Ivanovna Cvetaeva, ka thënë: *la poesia è qualcosa, o qualcuno, che dentro di noi vuole disperatamente essere.* (Poezia është diçka, apo dikush, që dëshiron dëshpërimisht të ekzistojë brenda nesh.)

Tek Ilir Shaqiri gjejmë këtë ekzistencë të poezisë dhe të qenët poet: vargje brilante dhe zërin që del vrullshëm nga indet e një kulture atavike, të veçantë dhe të papërsëritshme.

Zef Kakoca
Kalabri, 18 shtator, 2018

Shqipëroi dhe korrektoi - Aurora Kenga

I

Çdo gjë e bukur ka diçka nga e kaluara!

THARM LIRIK

Si duket poezia
në heshtje është lindur,
në pamundësinë e saj
që ta mbyll ndonjë brengë
e kur fjala ngjyroset
paksa me psherëtimë
ajo merr krih,
nis e bëhet këngë...

Si puhizë verore
mbi krahët e një fluture
situr përvetohet
etshëm dashuria,
përpushëm ngjyroset
me ata sytë e tua
hojëz - lirikë latore
e venave të mia!
Andej heshtje guri,
këndej behje varri...,
në mes nesh jeta e dashur,
a thua të vdekur na shpalli?

Bëje shiun të këndojë
pika-pika të na lajë,
bëje agun të agojë
fije-fije të na thajë.

Të na thajë e të na mbajë
në një rreze të përthyer,
derisa t'shpiket ndonjë mjet
që këputë ëndrrën e pakryer...
..., këndoje hënën të mos qajë
bukuri e zënë me pajë...?!

Sonte kemi zjarr e mall,
domosdo dhe pak trishtim,
vesë vesuar nën qepallë
pergamenë e ashtit tim!

ITH

Të mjegullt këta tinguj largësie,
hakërrimthi zgjas duart drejt teje
mbi të pakapërcyeshmen...

Ti je diku...?
Ti që m'u bëre vetja
dhe më mësove
t'i kapërcej me dy hapa planetet...

Dua të më shfaqesh qartazi...
T'i shoh sytë -
buzëqeshjen,
përplasjen që shkëndit
në shpirt!
Prekmë pakëz trupin e akullt
që sonte "u dashka"
të shkrihet ndryshe.

Dil nga mjegulla
vetëm një çast,
nxirrmë dhe mos më lerë
në allçinë e kësaj nate
të acartë?

Mos m'u humb, mos...?
Dua të të shoh pashkëputshëm
dhe asgjë tjetër...,
dil nga e padukshmja,
me ithin e dashurisë mbulomë,
shpëtomë,
së paku dy sytë e njomë?!

Idil e këngës së parë
trupin të ma përshkojë,
merrma dorën, prekmë...,
që tjetërsimi të avullojë...
Ah..., duart i tokim rrallë,
shkurtazi e sa pak
dhe më dukët se ngjitur jemi
zjarreve të dashurisë
diku këndeje, përqark!

Shkrumb u bëftë kjo natë...
Nesër dua të stërditemi bashkë
mu n'mes të universit!
Lë të ngrohen planetet
nga ithi i dashurisë sonë!

Verë - vjeshtë, 2013

BJER O SHI

Nga e hëna në të hënë
mëngjeset me shi...,
ku mund ta kem harruar
ombrellën e fundit,
shpupuris në mendje, por...,
nuk mund ta di.

Kësaj stine i humba shtatë...,
ooo mendje e harrueshme
gjethezverdhura e thatë,
vjeshta vjen me shi
e me shtrëngatë.

Në dyqanin përtej bulevardit
ku shitet gjithçka,
kërkoj një ombrellë?
Shitësja më thotë: nuk ka,
asnjë nuk ka mbetur...
Sakaq para meje
shtrin dorën
një bukuri e rrallë
paksa qerpikë fjetur.

Në dritarezën e dyqanit
ajo derdh dy pare...

- Kujdes, i tha shitësja,

- prit radhën,

duhet pak mirësjellje,

apo nuk sheh fare?

Më pa qerpikëfjetura

me ata sy të thellë...

- S'ju them tungjatjeta,

u përgjigj ajo,

- burrave pa ombrellë,

qullen nëpër shi

e mendja çfarë s'u pjell!

Mori çfarë iu desh,

ktheu kokën mënjanë,

flokët i rrëzoi mbi shpinë,

o Zot..., ku do t'ndalet,

ku e ka shtëpinë?

Seç më erdhi në mendje
ajo e moçmjja këngë:
*Flokët e zeza t'i qes përmbi,
lagët dada e s'lagesh ti!*

Dhe, e mori urbani
flokëzezën,
flokëshpeshtë,
që s'përfillte shiun
as pritjen në rresht.

Bash si një gjethe vjeshte
u humba pa uzdajë,
duke pëshpëritur nga brenda:
Lum ai që i ka ombrellë
flokët e saj!

NDJEKJE YJESH

Hapësira mes nesh
netëve na mban zgjuar,
ndjekja nëpër qiell
përbën mrekullinë
e për ta rimarrë
një lajm të gëzuar
duhet shkundur kokën
së paku një grimë.

Mekanizmi i kohës
nuk është ritmi i mendjes,
ndjenja e së pamundurës
na mahnit gjithmonë,
universi flet
me gjuhën e zemrës,
gjithçka kem rreth vetes,
gjithçka na mungon.
Prandaj, kurrë skam dashur
të të quaj yll,
sepse yjet ndiqen
qiejve pa u takuar,

më mirë të të quaj
drenushë nëpër pyll,
që të mund të të zë
e të mbaj me këto duar!

Mbetem kureshtarë
me pasione të mëdha,
ëndrrat e dritësuara
kurrë të mos i fikim
se dhe universi
kode të fshehta ka,
nga qielli vijmë
e andej do të ikim!

ATELIE

Kur të jesh pak e mërziur,
mallëngjyer kur të jesh
trokit pak te zemra ime
të pret shtrati ku do flesh.

E të flesh e të zgjohesh
flokëshprishur pa nënkresë,
me astar të hollë mëndafshi
si një lule larë me vesë.

Si një lule larë me rreze
e përkryer me ato linja,
mes dritëhijesh trumza-trumza
përgjërohen shtatë palë thinja.

Kur ma shfaqë kutinë e llërit
istë mes detesh bukurie,
drizash dridhem i drobitur
si një gjeth në prag stuhie.

Si një gjeth fërfëllhem
në sytë e tu melankolik,
kur i ngre ato qepalla
shfaqet bota nën qerpikë.

Shfaqet bota, bukuria,
shkrihet dielli mbi një mal,
në atelienë e zemrës sime
do ta ngre një Taxh Mahal!

Në Kopsht Edeni e pjalmuar,
pjalm lirikash m'i fryn dejtë
si te libri i pambaruar
i Ernest Heminguejt!

E ta kthejmë kohën e gjallë,
kohë stinore e pakthyer
t'i bëjmë vitet palë e palë
te piktura e pakryer.

Te piktura lënë përgjysmë
lagëtyrë indesh e një bote,
i krezmuar fije-fije
mot e sot nga hija jote.

Hija jote vlagë Strigari,
kungatë kupash nëpër mote
e unë mbeta në mostjetër
gur që s'del nga hija jote.

Në algjebrën e mendjes sime
hazëroj t'i bëj hesap
ato muzgje perëndimesh
që na ikën aq me vrap.

Do të vish moj, do të vish
dhe së fundmi të më gjesh
në atelienë të zemrës sime
shtrova shtratin ku do flesh!
Do t'u them në krye t'udhës
gjitonisë që shprehet ndryshe:
s'është mëkat që n'gji t'gjethrënit
çerdhe bën një dallëndyshe.

Rastësisht këto fjalët e mia
për çfarëdo të bien ndesh,
lë t'më marrin, lë t'më djegin
si t'pauhin m'u në shesh.

Hiri im do thërras më zë:
hirplote..., ku do jesh,
përtej botëve në krahë fluturash
shtrat t'u bëfsha ku do flesh!

NGA DITARI I NËNËS
(1967)

Nga furka që nxirrje
atë fije të pakëputur shprese
më vjen sot
sikur ajo fjalia e gjatë
e shkrimtarëve të regjur,
që zgjerojnë qëndismën
nëpër hone kujtese
të përbërë e të përkryer
me sa e sa pikëpresje...

E jotja,
në atë fillin e gjatë
vihej veç atëherë
kur njomje dy gishtat
në buzën e thatë!

Vjegëza nyjëzohej në fund
kur gjeli zgjonte një katund!

Një lëmsh fije pakëputur
po aq sa një glob plastike,
që na e sillte
mësuesi i gjeografisë në klasë
dhe shtyheshim
e shqyheshim
kush i pari ta prekë,
kush i pari ta kapë?!

Ndryshimi ishte se
globi i mësuesit nuk xvillohej
siç xvillohej lëmshi yt fijeleshtë
për të na thurur çorapë.

Sa ëndrra, kujtime e dëshira
tirreshin e lumnoheshin aty?!

Opingat nuk ishin nga viset tona,
na lëshonin ujë,
baltë e borë,
ti mbeteshe mbrëmjeve te kroi
duke na i larë me dorë,
pranë vatrës duke na i tharë
me mund
e me zor.

Dhe nuk ishin pak:
tetë palë opinga
e tetë palë çorapë
për shtatë djem
e një çikë
dhe kurrë s'ta pamë
lodhjen as gjumin
nën qerpikë.

Na rendisje rreth sofrës
dhe qëndroje në këmbë
duart në bel mbështetur,
ndoshta ky ishte
i vetmi çast pushimi
për ty, sypafjetur.
Nga duart tua të bardha
hanim bukën e ngrohtë
e nga ti mbanim vesh:
të ngrihesh nga sofrë
ngopur duhet të jesh?!

E ne të përgjigjeshim
radhazi
sikur tetë nota
shëndetplota...,
polifoni gëzimi,
harlisje mes nesh,
lagjja mund të mendonte
se në odën tonë
po mësohej solfezh!

E para gjë që na mësove ishte:
që gjithkush ta lajë pjetën e vet,
në mos kush do harronte
me grushte do ta hante të nesërmen
groshën e nxehtë.

Mëngjeseve
këmbëngrohët
niseshim për në shkollë
me porosinë tënde
tjerrur hollë:

Gjithçka bëhet me diçka e për diçka!

Të falem nënë!

O shtrenjta ime -
e shenjta vlerë,
nuk di a ke fjetur
siç duhet
ndonjëherë?

U bëmë të lidhnim duaj
e të bënim kryza,
domosdo kositjen
dikush duhej ta mësojë?!
Vendimi ishte i yti
tek drejtove gishtin
nga yt bir i madhi,
me atë buzëqeshje hyjnore:
do pak art kosa e livadhi!

Vetëm të thurnim gardhe
kurrë nuk na mësove...,
e kjo nga mendja nuk më hiqet:
ndër të parat gjëra
që bota s'ka nevojë për to,
thoshe, janë gardhiqet!

Stuhive u duhen ballët, jo gardhet!

Sikur *Sitthatra*, kur mësoi
se si akordohet një tel,
që nxjerr tinguj shprese
nga ato që jeta sjell,
u bëra ta kuptojë
filozofinë tënde
o nënë,
që na lave e shpërlave
me diell e me hënë!
Dhe më zgjon kujtime
ajo kohë
jo shumë e lashtë
ku nënkresa kishim
jastëkët me kashtë,
po e po çorapët e leshta
Made in Kosova, 1967.

MELODIA E SYVE

Sa herë...,
më është këputur frymëmarrja
nga shikimi yt,
nga buzëqeshja jote -
valë e valëzuar,
udhë e trëndafiltë
zemrës -
bleruar...

Ti mbete strofa e parë
e një kënge të bukur
që tringëllon,
troketë,
refreni këndohet ende
brenda nesh -
zëshëm
në duet...!
Një herë u zura në gabim,
pyeta veten:
pse kaq shumë të dua?
Përgjigjja ishte aty
e menjëhershme
e brendshme
e pazëshme,
arsye e përjetshme -
melodia e syve tua!

OJTNITË E BABAIT

Verë o verë, o e paverë,
syri i diellit n'dysh i prerë,
gjysma terr - zi e brengë,
gjysma tjetër nëpër këngë!

Duke lidhur këpucët për në punë,
mëngjeset i bënte të këndueshme:

*N'terr të zi vera ka shkue,
thujmi vashës ke gabue...,
thujmi vashës, mos ke gabue...?*

Nëna qëndronte në derë,
duke e përcjell
me sytë e zemrës:
Ta bëftë Zoti verë!
E kur kthehej vonë nga puna
n'dritë kandili shqyhej terri,
kënga vlonte nga përbrenda:
Prej Podrimës po vjen haberi...

Ishte kohë e lajmeve të zymta
e fëmijët nuk duhet t'i mësonin ato.

Kur na mblidhte nën një hije
kuvendonte hollë e hollë,
nuk harronte të na thoshte:
Kam një arë dhe një bahçe,
një oborr të mbjell me mollë,
mos më rëntë dielli n'faqe
po s'i shita që t'nxëni shkollë!

Përsëritja na e mësonte jetën!

Dhe u rritëm duke nxënë,
fjala e tij na trokiste...,
e kur mbeteshim të pangrënë
prapë një xixë në shpirt na ndriste
sepse halli s' duhej thënë,
arën, bahçen të mos i shiste!

Dhe nuk ndalej kënga e verës:
N'terr të zi vera ka shkue,
thujmi vashës...

Derisa nëna iu përgjigj një ditë:
shtina menën me menue...,
kush'a vasha që ka gabue?

Pasi lidhi këpucët u ngrit në këmbë
dhe e mori në përqaftim:

Ë..., moj grue, si thue?

Nëna iu përgjigj, buzëqeshur:

Besa..., hiq s'ka gabue!

Epo, s'ke ku gjenë arshik si mue...!

Edhe atë mëngjes u përshëndetën

pa pendim,

me ngrohtësinë e copës së diellit

që u takonte!

II

*Kur ndjenjat nxiten
nga reflekse të çiltra dashurie,
ato të veshin me dritë
dhe të bëjnë të vallëzosh hijshëm
edhe aty ku breshërojnë
e të këpusin stuhitë!*

PARANDJENJË ORFEIKE

Muzika është fenomen i natyrës psikologjike me rëndësi të madhe njerëzore, si shprehje e caktuar e vetëdijes estetike të njeriut dhe objekt i qëllimeve morale e sociale të tij.

Fundi i vitit 1983, më gjeti në Shtëpinë e Kulturës “Hasan Prishtina” në Drenicë, duke nisur punën me Ansamblin folklorik me të njëjtin emër, që do të funksiononte nën ombrellën e SHKA “Drenica”, bashkë me trupën e teatrit dhe një orkestër tjetër që nga anëtarët e saj quhej “G-dur”.

Në ushtrimoren e paracaktuar nga BVI për kulturë kishin arritur të gjithë pjesëmarrësit që paraprakisht kishin fituar audicionin e zhvilluar dy javë më parë në këto ambiente. Edhe instrumentet muzikore kishin arritur (flakë të reja): tridhjetë e tri çifteli, dy sharki, dy daulle e tri dajre, të mjaftueshme për një ansambël që do të përpiqej t’i ngjante kohës.

Instrumentistët e rinj i morën në duar instrumentet e reja, duke shqyrtuar ndërtimin artizanal, përbërjen drunore dhe aftësitë e tyre tingullore.

Një trokitje në derë ndërpreu për një çast komunikimet tona. Aty u shfaq një burrë rreth të shtatëdhjetave.

- Isha në barnatore me këto dy receta që të merrja ilaçe për plakën time, por, më thanë së nuk ka..., mora vesh se je këtu e erdha.

I pashë recetat e dy ilaçeve të cilat mungonin shpesh në të gjitha barnatoret e Kosovës. Bashkë me shtatëdhjetëvjeçarim shkua në zyrën e barnatores dhe përmes telefonit po komunikojta me kolegun tim farmacist Ilmi Pulaj, që punonte në objektin e grumbullimit të barnave "Farmed" në Prishtinë, i cili më garantojti së nesër në mesditë këto dy barna të munguara do të jenë në Drenicë. Plaku e dëgjojti të gjithë bisedën që pata me Prishtinën dhe pasi e mbylla telefonin ai hoqi plisin ngadalë, nxori shaminë që e mbante në xhep, duke fshirë ballin e qafën nga djersët, më tha:

- Edhe unë e kam në shtëpi një çifteli..., e mbaj aty dhe ia shkund telat vetëm kur vjen ndonjë mysafir. Po ta sjell nesër?..., - më shumë u duhet juve sesa mua, më tha.

- Faleminderit, - i thashë, - tashmë jemi të kompletuar si ansambël; e rëndësishme është, me ato që kemi të bëjmë këngë të bukura.

Ia dhashë dorën për përshëndetje, duke ia kujtuar se të nesërmen në mesditë duhet të vinte deri në barnatore për t'i marrë barnat. Ai nuk ma lëshonte dorën, duke insistuar:

- Çiftelia ime është e punuar nga druri i manit, kushdo që e ka pasur në dorë është mahnitur nga tingulli i bukur i saj.

- Le ta gëzojnë e trashëgojnë nipërit e mbesat tuaja! - i thashë..., - çiftelia i jep hijeshi çdo ode, apo jo?

U ktheva në ushtrimoren e ansamblit dhe pashë një burrë rreth të tridhjetave që kishte zënë vend, me sharki në duar, në mes të anëtarëve të ansamblit dhe po u fliste atyre. Nga pamja dukej shumë i rregullt, i thellë dukej nga shikimi dhe tepër i urtë nga komunikimi. Pas çdo fjalie të zgjeruar e fraze mendimesh të latuara, me dy gishtërinjtë e dorës së djathtë përshkonte mustaqet e tij, që ia shtonin vitet e djalërisë. Ai fliste për përbërjen drunore të instrumenteve tona të reja dhe lavdëronte drurin e manit.

- Qenka mjeshtër ai që i ka punuar këto kupa çiftelish me dru mani, sepse kumbimi i tingujve do të dalë më i pastër. Kapakët i paska bërë me

urëz pishe, ndërsa bishtat me dru qershie. Vetëm mjeshtrit që e njohin mirë natyrën, e përdorin drurin e qershisë për punimin e objekteve të tyre, sepse koha, e ardhmja i bën edhe më të bukura këto instrumente, shpjegonte ai.

Pasi mbaroi ligjërimin, la sharkinë mënjanë dhe bëri të ngrihej nga vendi ku ishte ulur.

- Ua mora kohën, burra..., por, u gëzova shumë që po filloni punën, prandaj erdha t'ju uroj me gjithë zemër!

- Ty Zoti të gëzoftë!, i thashë, - por gëzimi ynë do të jetë i plotë nëse atë sharki nuk do ta lëshosh nga dora, këtu në mes të këtyre të rinjve të talentuar, natyrisht pa e penguar punën tënde prej aktori në trupën e teatrit. Figura jote do të na shërbejë pamatshëm në udhën e nisur.

Dhe ashtu ndodhi, Hamëz Jashari zuri vend në zemër të ansamblit “Drenica”.

Ditëve në vazhdim po shqyrtonim repertorin e këngëve që duhet t'i bënim gati për koncertet që na prisnin. Njëra nga këngët nuk na funksiononte siç duhej, sepse çiftelive u mungonin dy gjysmë nota, nga ato të domosdoshmet me të cilat ishte ndërtuar kënga dhe ishte interpretuar nga formacioni i Orkestrës së Ansamblit të Këngëve dhe Valleve të Shqipërisë.

Përpjekja e instrumentistëve për të bërë një zgjidhje ishte e kotë, ndërsa dëshira për ta interpretuar këtë këngë ishte e madhe.

Kisha lexuar diku, se kohë pas kohe, në muzikën popullore futën nuanca të reja tingullore, figura të reja ritmike, forma që afrohen me muzikën e kultivar, por intonacionet dhe elementet e reja muzikore nuk përfshihen brenda muzikës folklorike, nëse s'janë të pranueshme për ndërgjegjen dhe shijen estetike muzikore të artistëve popullorë. Se çfarë elementësh të rinj mund të hyjnë në to, kjo përcaktohet nga kriteri i përzgjedhjes estetike në procesin objektiv të tyre.

Nga shkopinjtë e vegjël me kokë të kuqe të një shkrepëseje, formësuam gjysmë notat në bishtat e çiftelive, duke i ngjitur ato me një ngjitës të thjeshtë, sa për ta provuar mbarëvajtjen e melodisë së këngës. Dhe funksionoi! Të nesërmen të gjitha çiftelitë i ngarkuam në makinën *Opel 16* të Hamzës dhe ia dërguam mjeshtrit Sylë Kurti nga Vushtrria për t'i vendosur gjysmë notat e shenjëzuara paraprakisht nga anëtarët e orkestrës së ansamblit. Pas një jave gjithçka ishte gati dhe vazhduam provat deri në koncertin që do të shfaqnim para publikut.

E bukur ndër më të bukurat, e pëlqyer ndër më të pëlqyerat na doli kënga, për shkak të së cilës i bëmë ato ndryshime në çifteli.

Pas dy ditësh në gazetën “Rilindja” të kohës, doli një artikull që na gjykonte ashpër për ndërhyrjet tona në instrumentet e traditës. Artikulli ishte shkruar goxha me kompetencë profesionale nga një etnomuzikolog. Në fytyrat e anëtarëve të ansamblit dukej shqetësimi nga ky artikull, por jo edhe në portretin e Hamzës, i cili po numëronte telat e sharkisë dhe u tregonte të rinjve se ky instrument mund të jetë me pesë, me shtatë, me nëntë e dymbëdhjetë tela, varësisht nga mjeshtri që e zotëron atë.

Seç më erdhi në mendje figura mitologjike e Orfeut, që lirës së tij, nga shtatë tela ia shtoi edhe dy të tjerë dhe e bëri atë me nëntë.

Motivi i Orfeut, në krijimtarinë tonë gojore, rrjedh si një burim kroi i pastër, i çiltër e lotues; me forca të mbinatyrshme të mrekullueshme, përmes joneve magjike të zërave, këngëve dhe instrumenteve të panumërta burimore.

Në historinë tonë muzikore këngët e krijuara nga artisti popullor jo gjithmonë e kanë ruajtur thjeshtësinë e simotrave të veta në rrafshin tingullor. Edhe zhvillimi i polifonisë labe ka përkshuar rrugë të ndërlikuara në harmonizimin

e nuancave, ku gjithsesi, lënda muzikore na paraqitet më e zhvilluar. Krijimet e reja duhet të jenë edhe më të pasura në këtë rrafsh, prandaj na duhen instrumente që na e japin këto mundësi shtesë. Këto nuk mund të mos ua thosha anëtarëve të ansamblit, në mënyrë që ta zbusja sadopak shqetësimin e tyre.

- Këtë këngë nuk mund ta heqim nga repertori ynë dhe për pasojë, ne do t'i mbajmë perdet që ua kemi shtuar çiftelive, sepse të tjera këngë si kjo, të krijuara e të përpunuara do të vijjnë në vazhdimësi të punës sonë në këtë ansambël, tha Hamëza.

Tri trokitje të buta na e këputën kuvendimin tonë për një çast. Në derë u shfaq plaku shtatëdhjetëvjeçar, jo më me receta në dorë siç pat ardhur para tre muajve, por me çiftelinë e tij të punuar nga druri i manit.

- Erdha t'ju shoh..., e me m'ja shtue nja dy perde kësaj të shkrete..., nuk më del ajo kënga juaj e mirë që e kënduat në koncert!

U habitëm të gjithë, derisa e pyeta:

cila ishte ajo këngë, o mixhë?

- Diçka me malin bënte fjalë, u përgjigj ai.

- E po s'rrafshohet mali pa mjete, i thashë me buzëqeshje.

- Pa mjete e pa dashni, ndërhyri Hamëza.

Derisa udhëheqësi i orkestrës po ia vijëzonte dy shenja për t'i vendosur perdet e reja në çiftelinë e tij, zura ta pyes për shëndetin e gruas?

- Paj..., ju po na shnoshni me shumëçka, u përgjigj me dashamirësi e mirënjohje.

- Mosdorëzimi është bukuria e jetës, iu drejtua Hamëza të rinjve të ansamblit dhe vazhdoi: i vetmi rast që duhet të na e kthejë kokën pas është historia, jo që të mbesim aty në të njëjtat kondita, por që ta mësojmë mirë atë, në mënyrë që të jemi të gatshëm ta përballojmë të sotmen e ta fitojmë të ardhmen!

Shtatëdhjetëvjeçari mori çiftelinë e tij në duar, tashmë të vijëzuar me dy perde shtesë dhe duke na përshëndetur të gjithëve përqafozi, - na tha:

Tri gjëra e hijeshojnë botën: Zoti n'qiell, liria e dashnia n'tokë!

- Zoti na sheh më mirë nëse dashnia mes nesh rritet fort dhe tek atëherë do të jemi gati ta përqafojmë të paftuarën tonë të cilën duhet ta fitojmë me çdo kusht, tha Hamëza.

Ligjërime të këtilla dhe të tjera si këto ngjanin me motivin e Orfeut, me të jetuarit simbolik të tij edhe përtej vdekjes, koncept i lashtë mitik e tragjik, që në kuptimësinë e krijimtarisë sonë gojore, në përfytyrimin popullor shfaqet si trinom: jetë-vdekje-pavdekësi.

PARANDJENJË E PASTËR

Dy perde më shumë
në qafën e çiftelisë
për hatër të një kënge
që s'këndohej ndryshe,
fundshekulli i shpërfilljes,
apo i risisë,
Zeusi mungonte,
Hadi me mëdyshje.

S'na duhen ndërmjetëzat,
asgjë tjetër shtesë,
këngëve të mallëngjyeshme
s'iu duhet maxhor,
dërdëllisnin trutharët
zëshëm, pa pendesë
Ministrat e Ferrit
dhe ca shërbëtorë.
Edhe Prometeu
shpërfillur na shihte,
rebelimin tonë
nuk e miratonte,

përveç Apollonit
që me zell na ndiqte,
derisa kënga bëri krahë
të fluturonte!

Sa e depërtueshme
vinte kjo muzikë
nga dy nota të reja
në një degë qershie,
në buzët tona të çara
këngë dhe pak frikë,
parandjenjë e pastër -
drithërimë dashurie!

Risi e fundshekullit
muza jonë e re,
sikur një lugë ajkë
në korën e bukës,
kundraorfeianët
me britma pa fre:
këto gjëra i zgjidh
vetëm hyji i luftës.